

มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: ปัญหา อุปสรรค
และกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่*
WORLD HERITAGE, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE
PROBLEMS, OBSTACLES AND MANAGEMENT PROCESSES OF
LOCAL NETWORK PARTNERS

พระสิทธิสิงหเสนี

Phra Sithtisinghasanee

พระครูวิจิตรปทุมรัตน์ (นาคมี)

Phrakru Vijiitpathumrat (Nakmee)

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปณฺโญ

Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripaṇṇo

นพดล ดีไทยสงค์

Noppadol Deethaisong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: dew280@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในการจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 18 คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 12 คน วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) แล้ว

* Received 22 April 2019; Revised 15 May 2019; Accepted 17 May 2019.

นำมาสังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic synthesis) เพื่อหาประเด็นร่วมหรือประเด็นหลักและอธิบายเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

ด้านการบริหารจัดการแผนแม่บท ไม่ได้รับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องขาดบุคลากรและงบประมาณ ไม่ได้รับการส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และไม่ตอบสนองการใช้งานจนกลายเป็นพื้นที่รกร้าง ขาดงบประมาณการดำเนินงานตามแผนและเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรจัดระเบียบร้านค้า ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่มรดกโลก ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกของเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: มรดกโลก, พระนครศรีอยุธยา, การบริหารจัดการ

Abstract

The main objectives of the study are: 1) to study the problems of the process of managing the World Heritage Area in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province 2) to study the relationship of government organizations Local government organization And the public sector in managing world heritage sites in Phra Nakhon Si Ayutthaya 3) to propose guidelines for the management of world heritage of Phra Nakhon Si Ayutthaya Is qualitative research (qualitative research), 18 in-depth interviews and 12 focus groups discussions, content analysis, present data by descriptive method To categorize the content (Category) and then use the systematic synthesis to find common issues or main issues and explain the content

The results of the research were as follows:

Master plan management not continuously operating Lack of personnel and budget. Not being promoted in tourism from related agencies and did not respond to use until it became a desolate area Lack of budget for

implementation of the plan. Ayutthaya Municipality Should organize stores Not causing the decline of the World Heritage Area Along with responsibility for the management of the World Heritage Area of the Municipality Phra Nakhon Si Ayutthaya Province And guidelines for effective management development

Keywords: World Heritage, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Management

บทนำ

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้จดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ภายใต้ชื่อ"นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร" ในการประชุมคณะกรรมการมรดก โลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย ด้วยข้อกำหนดและหลักเกณฑ์พิจารณาให้เป็นมรดกโลก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญ โดยอยุธยามีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะเมืองมี แม่น้ำล้อมรอบ 3 สายคือแม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งแม่น้ำลพบุรีด้านทิศเหนือ แม่น้ำป่าสักด้านทิศตะวันออก และแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ มีเนื้อที่ 1,810 ไร่ ตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองอยุธยา อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือประมาณ 75 กิโลเมตร ลักษณะของเกาะเมืองอยุธยาเป็นไปตามสภาพของแม่น้ำที่กัดเซาะแผ่นดิน มีรูปร่างไม่แน่นอน มีลักษณะคล้ายน้ำเต้าและในปีพุทธศักราช 2540 กรมศิลปากรได้ประกาศกำหนดเขตที่ดิน โบราณสถานพระนครศรีอยุธยาเพิ่มเติม ซึ่งครอบคลุมเกาะเมืองอยุธยา และพื้นที่รอบนอกเกาะเมือง ทุกด้านที่ปรากฏหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พื้นที่โบราณสถานประมาณ 3,000 ไร่ โดยอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ทั้งหมด 1,810 ไร่ ตั้งอยู่ที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดตั้งเป็นอุทยานประวัติศาสตร์มา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 กรุงศรีอยุธยา เป็นอดีตราชธานีของราชอาณาจักรไทย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-23 เป็นระยะเวลาอันยาวนานถึง 417 ปี ที่ผ่านมานั้น

ในช่วงเวลาอันยาวนานนี้ กรุงศรีอยุธยาได้สร้างสรรค์ผลงานทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและหล่อหลอม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทย ตกทอดมาจวบจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของกรุงเทพมหานครอีกด้วย องค์การศึกษา

วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงประกาศให้อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นมรดกโลก ซึ่งสถานที่ที่เป็นมรดกโลก ถึงแม้จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแต่ก็อาจถูกถอดถอนได้ หากการบริหารจัดการไม่ดีทำให้มีสถานะเสื่อมโทรมแปรเปลี่ยนไปจากเกณฑ์ที่วางไว้ สถานที่เหล่านี้จะถูกติดตามประเมินทุก ๆ 3 ปี หากผลการประเมินพบว่าการบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากร อันทรงคุณค่าไม่ปฏิบัติตามเกณฑ์ของการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ก็เป็นสิ่งที่คณะกรรมการสามารถ ดำเนินการถอดถอนได้ จากสถานะการดำเนินงานดังกล่าว ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยากำลัง ประสบปัญหาจากการมีร้านค้า และผู้คน que เข้ามารุกล้ำพื้นที่บริเวณเมืองมรดกโลก ดังนั้นจึงเกิดปัญหาที่ว่าองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) อาจจะถอดถอน อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาออกจากเมืองมรดกโลก ซึ่งปัญหานี้ นายเมธาตล วิจักขณ์ ผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้กล่าวว่า “ เหตุผลแรกที่ยูเนสโก ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกให้ที่นี่ คือ อยุธยาเป็นเมืองน้ำ เป็นศูนย์กลาง การติดต่อค้าขาย ดังนั้น อยุธยามีความสำคัญพอแน่นอนควรค่าแก่การเป็นมรดกโลก แต่มันมีปัญหา ปรากฏให้เห็น อยุธยาเปรียบเป็นเมืองหลวงที่ตายแล้ว เพราะโดนเผาทำลาย ซึ่งแตกต่างจากหลวงพระบางของลาวที่ยังมีลมหายใจอยู่ ดังนั้นแนวทางการอนุรักษ์และวิถีชีวิตของผู้คนก็ต่างกัน แล้ว ตอนนี้เราพยายามควบคุมได้เต็มที่แค่ 1,810 ไร่ ที่ถูกจำกัดเป็นพื้นที่มรดกโลกตามในอนุสัญญา (จิราณู โสภา และคณะ, 2554)

ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นมูลเหตุให้ผู้วิจัยทำการศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคและในการจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนต่อการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก จะเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่จะนำไปดำเนินการจัดการเพื่อพัฒนาส่งเสริมความรู้ การมีส่วนร่วมและการปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญ และร่วมมือกันอนุรักษ์โบราณสถานให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในการจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบสัมภาษณ์สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ครอบคลุมในประเด็นที่ศึกษา

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ 1) ขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตเก็บข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ 2) ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ มีการบันทึกเทปและการถ่ายภาพประกอบ

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจากคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จำนวน 12 คน

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) สังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic synthesis) นำเสนอโดยเขียนเป็นความเรียง

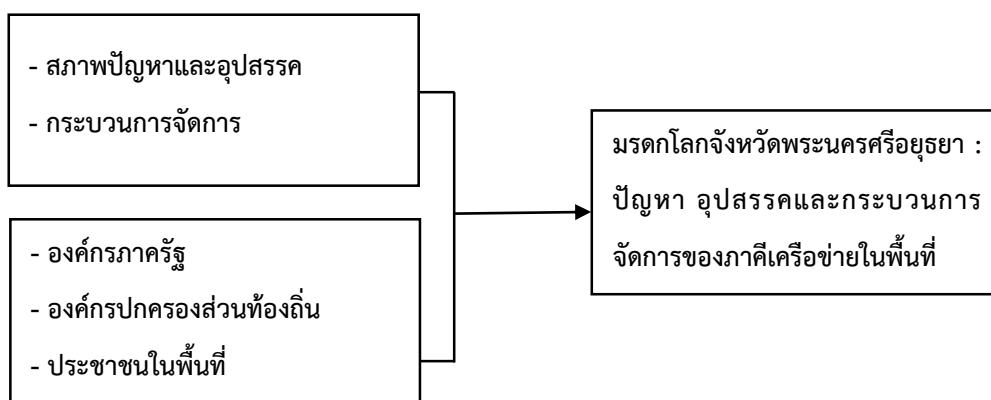
3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแหล่งมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ 3 ด้าน ประกอบด้วย สภาพบริบทปัญหาการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของภาครัฐและชุมชนในพื้นที่และข้อเสนอแนะ

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาวิจัยเรื่อง ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย คือ พื้นที่ที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดพระรามและวิหารพระมงคลบพิตร

3.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว จำนวน 10 คน และผู้แทนจากชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก 11 คน

กรอบแนวคิด

ผลการวิจัย

สภาพปัญหาและอุปสรรคกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจัดการและดูแลแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของอุทยาน

ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ปัญหาที่สำคัญที่ถือว่าเป็นประเด็นหลักที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถสรุปสาระสำคัญในแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

1. สภาพปัญหาพื้นที่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

การใช้ประโยชน์ที่ดิน ยังขาดความชัดเจนของแนวทางอนุรักษ์ กฎกระทรวงผังเมืองรวมทั้งยังคงส่งเสริมให้บริเวณจากแนวถนนโรจนะไปยังด้านตะวันออกของเกาะเมืองเป็นเขตการพัฒนา รวมทั้งการถมดินในเขตโบราณสถาน เพื่อการก่อสร้างอาคารทั้งของภาครัฐและประชาชน ล้วนมีผลต่อการทำลายสัณฐานของเมืองและทิศทางการระบายน้ำ ทำให้ตัวโบราณสถานอยู่ระดับต่ำกว่าพื้นที่ทั่วไป ลดความโดดเด่นในคุณค่าและถูกทำลายจากน้ำท่วมในฤดูฝน

1.1 สภาพเฉพาะตัวโบราณสถาน ปัญหาการเสื่อมสภาพของโบราณสถานเนื่องจากสภาพแวดล้อมตามกาลเวลา และปัญหาการซ้อนทับของอาคารบ้านเรือนของประชาชน การใช้ที่ดินบนพื้นที่โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สภาพชำรุดทรุดโทรมของโบราณสถาน โดยเฉพาะโบราณสถานที่เป็นถนนได้ถูกปรับเปลี่ยน ลาดยางเป็นถนนสายใหม่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรของประชาชนในปัจจุบัน

1.2 สภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ สภาพทั่วไปในขอบเขตโบราณสถานรวมทั้งถนน ทางเท้า คูน้ำ สะพาน โบราณสถานบางส่วนถูกสร้างทับด้วยคอนกรีต หรือถนนลาดยาง ถูกปรับพื้นที่ให้สวยงาม แต่ทำให้เอกลักษณ์ของเมืองโบราณถูกทำลายลงไปในรูปแบบที่สร้างใหม่ แต่บางแห่งอยู่ในสภาพทรุดโทรม อีกทั้งบ้านเรือน ร้านค้าเพิ่มขึ้น ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้เข้าไปจัดระบบร้านค้า จึงทำให้สภาพโบราณสถานไม่สวยงามเหมือนอดีตที่ผ่านมา

1.3 สภาพด้านการบริหารจัดการของหน่วยงาน ในพื้นที่มีหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในการดำเนินงาน เนื่องจากการจัดแผนแม่บทไม่ชัดเจนและขาดงบประมาณและบุคลากร ทั้งในส่วนความรับผิดชอบของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา สำนักศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา การบริหารจัดการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งมรดกโลก จะดำเนินการได้อย่างล่าช้า เพราะต้องขออนุญาตจากทางกรมศิลปากรและขั้นตอนทางราชการ

1.4 สภาพด้านการบังคับใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั่วประเทศ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แต่พื้นที่ซึ่งเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดก ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองพระนครศรีอยุธยา ยังเป็นพื้นที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา และองค์การบริหารส่วนตำบล กรมศิลปากรไม่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ของตนโดยเด็ดขาดเพียงหน่วยงานเดียว จึงเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบันเกี่ยวเนื่องด้วยกฎหมาย

2. ความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ในการจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ แหล่งมรดกโลกโดยตรงซึ่งส่วนใหญ่ทำเพราะมีบทบาทหน้าที่ในการทำงาน ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดอยุธยาและสำนักศิลปากรที่ 6 กรมศิลปากร รวมทั้งส่วนงานของจังหวัดอยุธยา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งจากองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานในองค์กรภาคเอกชน องค์กรทางศาสนา รวมทั้งองค์กรปกครองท้องถิ่นและประชาชนก็ตาม มองว่าทุกภาคส่วนควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะพหุภาคีที่จะช่วยในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ให้มีความรุ่งเรืองและเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชาติ อุทยานประวัติศาสตร์อยุธยาที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาจะต้องทำให้ประชาชนมีความรักมีความห่วงแหนต่อโบราณสถาน เป็นเรื่องที่จะต้องให้ความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พัฒนา การให้ความรู้ข้าราชการต้องดูแลประชาชนจึงอยากสร้างความเข้าใจ ให้กับประชาชน ให้มีความรู้ในการอนุรักษ์เพื่อที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายและการทำงานร่วมกัน ระหว่างกรมศิลปากรกับชาวบ้านในการดูแลรักษาโบราณสถาน ที่ผ่านมายังประสบปัญหา ดังนี้

2.1 การบริหารด้านแหล่งทุน เพื่อบริหารจัดอุทยานประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการบูรณะคุ้มครองป้องกันรักษาอนุรักษ์ฟื้นฟูโบราณสถาน โดยได้รับ

การจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลโดยตรง การเบิกจ่ายเงินก็เป็นไปตามระเบียบกระทรวงการคลัง

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการให้ความรู้ แก่หน่วยงานภาครัฐโดยองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล ได้มีส่วนร่วมโดยการจัดอบรมให้ความรู้กับประชาชนในรูปแบบของโครงการจัดอบรมสัมมนา นอกจากนั้นยังมีการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกโดยภาคเอกชน

2.3 การมีส่วนร่วมในการบริหารด้านการตลาด หน่วยงานภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมโดยมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โบชัวร์ ป้ายบอกทางต่าง ๆ เว็บไซต์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว ได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ หน่วยงานที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกที่สำคัญ ได้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีหน้าที่โดยตรงในการทำสื่อโฆษณาร่วมกับทางท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะที่ได้จากประชาชน นำมาวิเคราะห์สภาพปัญหาความเป็นจริงที่เกิดขึ้น จะได้ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มตัวอย่าง การจัดการมรดกโลก ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างพื้นฐานความรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นการนำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ 3 ขั้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่” ผู้วิจัยสรุปอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในการจัดการและดูแลแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ปัญหาที่สำคัญที่ถือว่าเป็นประเด็นหลักที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนี้

1.1 สภาพปัญหาพื้นที่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่สีแดงย่านพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยของประชาชน สร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ หรือบุกรุกพื้นที่ หนาแน่นไปด้วยบ้านเรือนประชาชน ซึ่งบางแห่งร้านค้าขายติดกำแพงเมืองมรดกโลกด้วย หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องคอยควบคุมอาคารสูงและอาคารใหญ่เป็นกรณีพิเศษ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่ภายในเกาะเมืองให้โดดเด่นสมกับคำว่ามรดกโลกพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันนี้ ยังพบการปลูกสร้างอาคาร ยังไม่เป็นระเบียบ เพราะขาดการบังคับใช้กฎหมายและความร่วมมือของชุมชน ถ้าไม่มีการควบคุมการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนจะมีผลต่อการบดบัง เกิดสภาพแวดล้อมที่บีบรัดต่อขนาดพื้นที่และตัวโบราณสถาน ลดความโดดเด่นและคุณค่าที่สามารถสัมผัสได้ด้วยสายตาและความรู้สึกทางด้านศิลปะอันโดดเด่น ส่วนการอนุรักษ์โบราณสถาน พื้นที่อนุรักษ์มีขอบเขตที่แคบเกินไป ไม่สามารถคุ้มครองป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดิน การก่อสร้างอาคารและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบและส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของควมมีคุณค่าของศิลปกรรมภายในเกาะเมืองได้

1.2 สถานภาพเฉพาะตัวโบราณสถาน จะพบปัญหาการเสื่อมสภาพของโบราณสถานเนื่องจากสภาพแวดล้อมตามกาลเวลา และปัญหาการซ้อนทับของอาคารบ้านเรือน การใช้ที่ดินบนพื้นที่โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณสถานอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม สอดคล้องกับงานวิจัย รัญจวน ประวัติเมือง (รัญจวน ประวัติเมือง, 2556) การเดินทางมาท่องเที่ยว เพราะคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมการไหว้พระสักการะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว นักท่องเที่ยวต่างชาติใช้รถประจำทาง และเครื่องบิน สิ่งนี้นักท่องเที่ยวอยากให้พัฒนาศักยภาพ คือ การจัดการเกี่ยวกับป้ายบอกถนน ป้ายสื่อความหมายและความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยที่มาท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา

1.3 สถานภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน ทางเท้า คูน้ำ สะพาน ซึ่งเป็นโบราณสถาน บางแห่งได้ถูกปรับปรุง ซ่อมแซมขึ้นใหม่ ถนนถูกสร้างทับด้วยคอนกรีตหรือถนนลาดยาง บางส่วนถูกถูกลบ จึงทำให้พื้นที่โบราณสถานดั้งเดิมสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์เมืองโบราณถูกทำลายลงไปด้วย แม้ว่าจะพื้นที่จะถูกปรับปรุงให้สวยงามขึ้นก็ตาม หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องเข้ามาควบคุมการก่อสร้าง หรือปรับปรุงสถานที่ให้สวยงาม แต่ต้องรักษาเอกลักษณ์ไว้ เพื่อไม่เป็นการทำลายประวัติศาสตร์โบราณสถานอันยาวนาน ซึ่งเป็นที่

สนใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลก เดินทางมาชมและรู้จักประเทศ เพราะโบราณสถานมรดกโลก กรุงศรีอยุธยา

1.4 สภาพด้านการบังคับใช้กฎหมาย ยังพบว่า พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั่วประเทศ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโบราณสถานมรดกโลก ตั้งอยู่ในกลางเมืองและมีบ้านเรือนชุมชนรอบล้อมแต่ละพื้นที่นั้น จะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ เช่น ปัจจุบัน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่วัดมงคลพิตรของร้านค้า กรมศิลปากร ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการได้โดยเด็ดขาดแต่เพียงหน่วยงานเดียว แต่ต้องมีหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหา จึงจะประสบผลสำเร็จ

2. ความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในการจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การบริหารจัดการดำเนินการครอบคลุมในด้านต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการจัดการพื้นที่ การจัดการทรัพยากร การปกป้องรักษา การใช้พื้นที่ที่มีเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานด้วยการอาศัยความร่วมมือระหว่างองค์การต่าง ๆ ในการดำเนินตามความรับผิดชอบที่มีความสำคัญ โดยสรุปประเด็น ดังนี้

2.1 การบริหารด้านแหล่งทุน เพื่อจัดงบประมาณ ด้านบุคลากรให้มีประสิทธิภาพสามารถบริหารจัดการด้านอุทยานประวัติศาสตร์นั้น จะต้องได้รับความร่วมจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น กรมศิลปากร ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการบูรณะคุ้มครองป้องกันรักษาอนุรักษ์ฟื้นฟูโบราณสถานโดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล สอดคล้องกับงานวิจัย (กุลแก้ว คล้ายแก้ว, 2557) ได้ศึกษา พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ กลุ่มที่เป็นหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นหน่วยงานดูแลแหล่งท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบางภายใต้เงื่อนไขและวิธีการจัดการขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ส่วนกระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวลาว กรมโฆษณาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวลาวเป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยวให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ในขณะที่

ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย มีหน่วยงานภาครัฐ คือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา และกรมศิลปากร ดูแลการจัดการท่องเที่ยว

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการให้ความรู้ หน่วยงานภาครัฐ จะมีอำนาจหน้าที่และองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลจังหวัด พระนครศรีอยุธยา มีส่วนร่วมโดยการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในรูปแบบของโครงการ จัดอบรมสัมมนา หรือกิจกรรมส่งเสริมการรักษาดูแลมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ ยังต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกร่วมกับภาคเอกชนสอดคล้องกับงานวิจัย ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล (ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล, 2556) ได้ศึกษาและพบว่า การส่งเสริม หรือการให้ความรู้แก่ประชาชนได้รับรู้ข้อมูล เพิ่มทักษะการสื่อสารและการพัฒนาส่งเสริมความรู้แก่ประชาชน มีความสำคัญมากต่อการรักษามรดกโลก และบูรณาเข้าภูมิปัญญาท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

2.3 การมีส่วนร่วมในการบริหารด้านการตลาด หน่วยงานภาคเอกชนได้มีส่วนร่วม โดยมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โบชัวร์ ป้ายบอกทางต่าง ๆ เว็บไซต์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว ได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล (ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล, 2556) ได้ศึกษาและพบว่า ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ ด้านการจัดการทรัพยากรและด้านการปกป้อง และด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านการเงิน ตามลำดับ การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ การเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าบ้านที่ดีต่อนักท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือให้คำปรึกษาและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ภายใต้การบริหารจัดการ เพื่อเกิดการบูรณาการร่วมกันในพื้นที่แหล่งมรดกโลก

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นำมาวิเคราะห์เชิงระบบโครงสร้าง เพื่อสังเคราะห์แนวทางข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลกของจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างพื้นฐานความรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นการนำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ 3 ขั้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรักและห่วงแหน

สรุป

มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะพบปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ให้มีส่วนร่วม หรือให้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันรักษาแลดูภาพลักษณ์ของเมืองมรดกโลก คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งปัจจุบัน ก็ยังพบเรื่องอำนาจ หน้าที่ของหน่วยงานที่จะรับผิดชอบโดยตรง บางครั้งก็ยังเกิดความขัดแย้งกันเกิดขึ้นจากสภาพปัญหากระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยกันจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นเมืองที่นักท่องเที่ยวโลกอยากจะมาเที่ยวและยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศด้วย ถ้าหากหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่ให้ความสำคัญช่วยกันรักษาสภาพเมืองให้คงรักษาเอกลักษณ์ของเมืองไว้ ก็จะเป็นแหล่งมรดกโลกที่คงความเป็นเอกลักษณ์เมืองกรุงเก่า มีโบราณสถานเป็นจุดศูนย์กลางของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรจัดการแผนแม่บท และองค์กรที่มีอำนาจบริหารจัดการให้เรื่องการดูรักษามรดกโลกพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเมืองโบราณสถานที่สำคัญและโดดเด่นที่สุดของประเทศ ขึ้นตรงต่อองค์ภาครัฐ หรือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นที่ชัดเจน ส่วนกรมศิลปากร ควรจะเข้าเป็นองค์กรที่เขียนแบบ ควบคุมการซ่อมบำรุงและการจัดการงบประมาณ จะทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับ “มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่” ควรดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

2.1 ควรดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งเป็นใช้วิธีการปฏิบัติ กระบวนการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาพื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นการเฉพาะ

2.2 ควรเพิ่มกรณีศึกษาจากพื้นที่ของประเทศไทยในภาคอื่น ๆ เพื่อเพิ่มบริบทของการวิจัยให้ต้องรู้และรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกอันเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- กุลแก้ว คล้ายแก้ว. (2557). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้บริบทการเป็นเมืองมรดกโลก : แนวความคิดเห็นของผู้มีส่วนจัดการของชุมชนเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและชุมชนเมืองเก่า อำเภอมะนัง จังหวัดสุโขทัย. พิษณุโลก: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- จิราณัฐ โสภาก และคณะ. (2554). ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย กรณีศึกษา :อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชรและอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต .
- ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล. (2556). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกกรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- รัฐจวน ประวัติเมือง. (2556). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก : กรณีอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย – ศรีสัชนาลัย – กำแพงเพชร. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.